

A SZABADSÁG-TER
A díszkút Kovács Ferenc munkája (26)

Kiadja a Kiskun Napok
Információs és Propaganda Bizottsága

Fotók:

Hernádi Oszkár (3–26. sorszámú kép)
Némédi László (1–2. sorszámú kép)

Szerkesztette:
Fazekas István
Fekete János
Sajtos Géza

Előszó:
Fazekas István

Grafikai terv: Zalatnai Pál

A kiadásért felelős: Dr. Dobos Ferenc

74-1862 Petöfi Nyomda Kiskunfélegyháza

Kiskunfélegyháza

Kiskunfélegyháza

„Népes mezőváros” – írták Félegyházáról a XVIII. század végi történeti, földrajzi szempontú művek szerzői. A tömör jellemzés több értelemben is találó, mert a meglepően gyors ütemű századvégi fejlődésre, a század végén közel 10 000 főre becsülhető lélekszámra, a lakosság nagy részének mezőgazdasághoz (elsősorban állattartáshoz) kapcsolódó foglalkozására, a táj földrajzi adottságaira épít úgy utal, mint az 1774-ben Mária Teréziától kapott mezővárosi jogra.

A település régebbi múltjáról a török pusztítás miatt keveset tudunk. Egy Zsigmond-kori oklevél, amit a Szegedi Levéltár őrzött meg, 1389-ben mint fontos kereskedelmi útvonal – a Sárogyházától Budára vezető út – állomáshelyét említi a régi XVI. század előtti Félegyházát, amely Mezősi Károly kutatásai szerint község típusú település lehetett. Kun eredetű helynevek közelsége – mint Csengele, Bugac, Harkakötöny – és néhány régészeti lelet tanúsága szerint helyi tájékozódással is bizonyos, hogy a XIII–XIV. században, s később a XVI. század közepéig kun szállások, majd falvak voltak a mai Duna–Tisza közti hátság területén. Cumanorum, Cumánia, Cumánus Campus néven említik e tájat középkori térképbázisaink.

A IV. Béla által 1239-ben letelepített nomád kunok két évvel letelepedésük után Kötöny vezérük meggyilkolása miatt bosszút állva, rabolva hagyták el az országot, de a tatárjárás után újra visszatértek, 1246-ban már részt vettek IV. Béla Ausztria elleni hadjáratában. Harci szolgálataik jutalmaként különös kiváltságokat kaptak a magyar királyoktól, amelyek megrázták őket a magyar főurak gyanakvásai-
val, gyakori panaszai-
val szemben. A privilégiumok – bár évszázadokig ható autonóm jogi szervezetséget biztosítottak –, mégsem késleltethették sokáig a nomád kunok feudalizálódását.

A régi – XVI. század előtti – Félegyháza, amely nevét feltehetően éppen feudális szervezetsége révén kapta templomáról vagy az egyházközség nagyságáról, a török uralom tartós szegedi és kecskeméti berendezkedése időszakában néptelen pusztává vált. Az 1526-ra, vagy több kutató szerint a XVI. század közepére tehető pusztítás súlyára jellemző, hogy még a XVIII. század első évtizedeiben készült demográfiai feljegyzések levéltári adatok is ideiglenes pusztabirtokként említik; helyüket állandóan változtató, ezért megszámlálhatatlan lakossággal. Nincsenek megbízható adataink a törökök vagy a megismétlődő tatár betörések elől elmenekült lakosok utódainak esetleges visszaköltözési arányáról, egyelőre csak antropológiai, nyelvtörténeti kutatások eredményei – és tervei – sejtetik a visszaköltözés vagy más kun település lakosai letelepedésének lehetőségét.

A puszta Félegyháza benépesítésére 1743-ban a jászkun főkapitány felhívást bocsátott ki. Elsősorban

Jászfényszaru, Apáti, a Szeged környéki Ullés (Ellés) jázs elemű lakosai népesítik be egy új honfoglalás igényével a török által lerombolt, majd a Német Lovagrend által jogtalanul kisajátított, attól 1713-ban csak súlyos válságösszeggel, „redempciós” költséggel visszaváltott régi Félégyházát. Az 1743-ban (vagy néhány évvel korábban) megkezdett új-ratelepítés előnyös feltételeket ígért az ideköltöző lakosoknak, s ezzel kedvezően indította meg azt a tolyamatot, amelyet Mária Terézia 1745-ben a jázs és a két kun kerületnek adott privilégiumaival sürgetni kívánt, a kapott vagy remélt katonai és pénzben nyújtott szolgálatok viszonzásaként.

A Mária Terézia által megerősített, bár saját uralkodó eszményéhez szabott privilégiumok legfontosabb vívmánya volt, hogy rövidebb megszakítással a kiegyezésig, 1867-ig megalapozta, tartósította a jászkunok közigazgatási szerepű önállóságát, s a XVIII. században jobbágyi alávetettséget nem ismerő lakosok fölött egyházi jogi eseteket kivéve a választott, illetve a nádor által kinevezett jázs vagy kun főkapitány ítélkezhetett.

A kivételes jogokért természetesen tartós kivételes szolgálatokat kívánt a felvilágosult abszolutizmus eszményének megvalósítására törekvő uralkodó, s mikor ezt a kiskun kerület vonakodott teljesíteni, 1753-ban a kerületi kapitányság székhelyét a kun hagyományokat rebellis szellemséggel őrző Kiskunhalasról a „szinkatolikus” Kiskunfélegyházára helyezte. Megtehetette, mert ekkor már állt a kapitányság székháza, amit majd kiemelt szerepéhez méltó módon a század végén kétszintű épületté alakítottak, és sietve felépítették nagy költségtámogatással a kapitányság székházához tartozó börtönt is, ahol jelenleg országos gyűjtésű börtön-emlékanyagot őriz a Kiskun Múzeum.

Mária Terézia e döntésénél – a kerületi székhely megváltoztatásánál – még lényegesebb azonban városunk előtörténete rövid áttekintése után az 1774. február 4-én keltezett adománylevelél, amely mezővárossá, oppidummá nyilvánítja Kiskunfélegyházát, s számára évi négy országos vásár tartását engedélyezi. Megindítja, illetve bővíti ezzel az állattartáshoz kapcsolódó kisipar, a kereskedelem fejlődését, s egy időben az elemi népoktatás – néhány évtized múlva a középfokú oktatás – feltételeit, a városi közigazgatás első lépéseit is. Félégyháza jelentős, regionális hatású iskolavárossá fejlődésének kezdeti feltételeit, tehát Mária Terézia a mezővárosoknak nyújtott kedvezményekkel teremtette meg.

A XVIII. század végén, majd a XIX. század elején aránylag fejlett városközponttal, 1824-ben épült új városházával – amit a jelenlegi városháza építésekor lebontottak – valóban népes mezőváros volt Félégyháza.

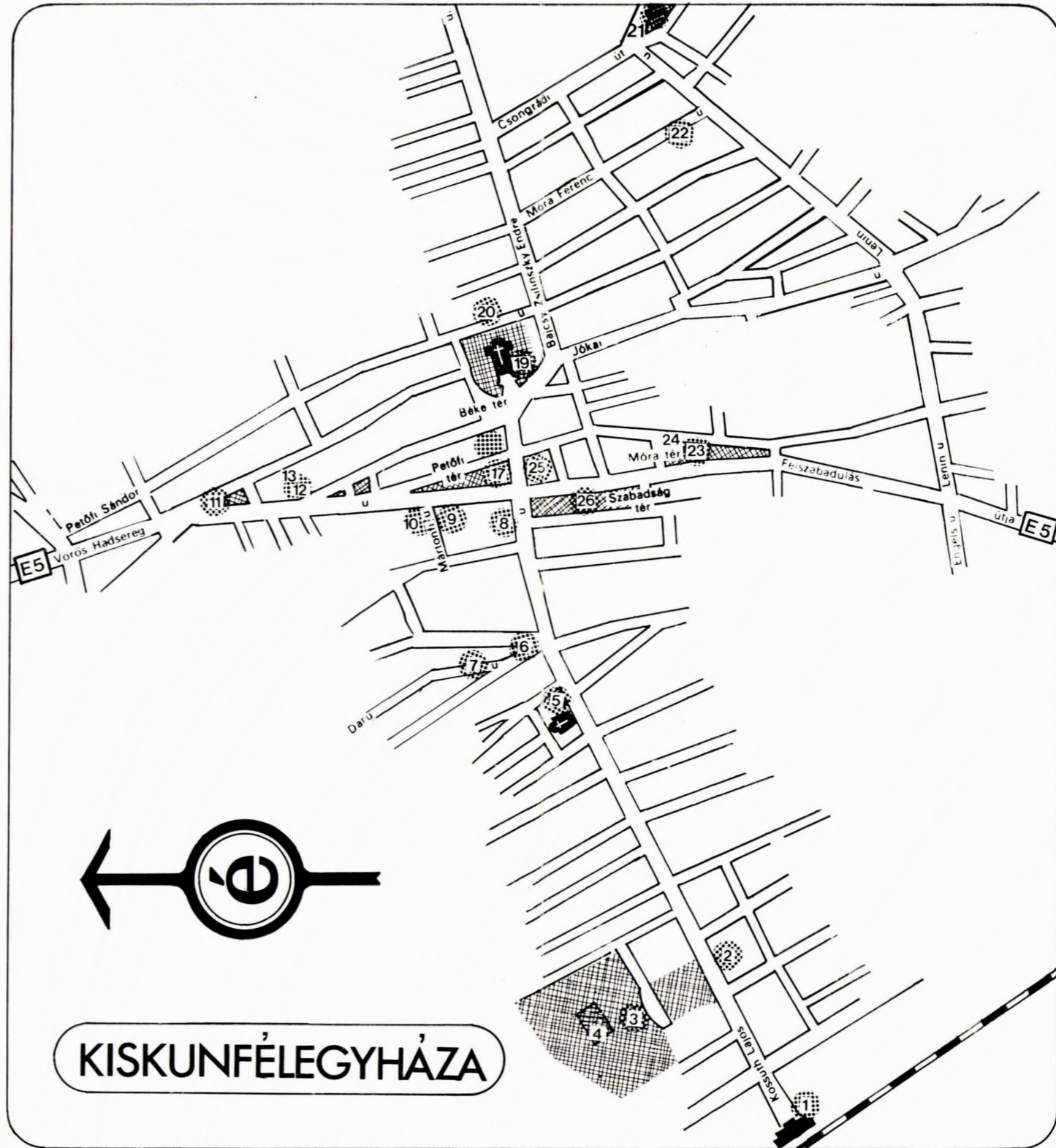
Hogy várossá nyilvánítása óta, a hozzánk közelebbi évszázadban vagy az emlékezetünkkel is számon tartható évtizedekben mennyit fejlődött a város, hogyan vált a felszabadulás után országos célkitűzéseink egyre tudatosabb megvalósítójává, iparral,

szocialista mezőgazdasággal, új egészségügyi intézményekkel is rendelkező várossá, ennek rövid összefoglalására részben a bőséges forrásanyag mennyiségére vagy a megnyugtató tárgyilagosságot igénylő szintézis-tanulmányok hiányára utalva még címszavakban is aligha vállalkozhatnánk.

Annyi bizonyos, hogy a XIX. század az 1848–49-es hagyományok félreérthetetlenül demokratikus hajtásával vált mindmáig ható tényezővé. Holló Lajos következetes ellenzéki magatartása a századforduló, majd a XX. század első évtizedeiben nemcsak az eleven Kossuth-kultuszt segítette – ami talán Félégyháza és Kossuth levélváltásában izzott leghevesebben –, de segítette az 1918–1919-es forradalmak célkitűzéseinek megértését is. Alföldi városaink viszonylag megkésett kulturális fejlődésére emlékeztetve megbecsüléssel szólhatunk a történelmi korszakváltások léptékeit olykor csak rokonszenven vagy némi fenntartással követő, de gyakran az agrárszocialista mozgalommal is kapcsolatot kereső értelmiség, a polgári rétegek szerepéről is. Jó részt e rétegek néhány kiváló tudományos felkészültségű szellemi munkásának köszönhető a demokratikus hagyományainkban a Kossuth-kultusztól alig elválasztható, politikai, művelődéstörténelmi hatású Petőfi-kultusz. Nemrég elhunyt kiváló Petőfi-kutatónk, dr. Mezősi Károly legismertebb vitapartnere, Dienes András is kénytelen volt elismerni, hogy a szülőhely-vitában „Kiskunfélegyháza jó emlékeztartó város”-nak bizonyult, túl a szülőhely-vita részletein. A legfrissebb Petőfi-kutatás is elismeri: „Félégyháza erkölcsi sikere, hogy a maga álláspontját mindig a tudományos objektivitás követelményeihez szabta.”

A 48–49-es hagyományokkal, Kossuth és Petőfi tiszteletével indult el városunkból országos irodalmi sikerei felé – e sikereket alig keresve – Móra Ferenc, aki sohasem szégyelt megilletődött szeretettel vallani szülővárosáról, a Daru utca felnevelő emberi melegéről, erkölcsi példájáról. A nép, gyakran a legszegényebbek mindennapi verejtéke iránti tisztelet, megértés, a szenvedések árán is örömet rejtő munka, a kitárulkozó szépség himnuszát fogalmazta meg képein Holló László festőművész – városunk szülőtte –, az alföldi pikúra kiváló mestere. A nép, a tágabb értelmű alföldi táj, a tanyák, falvak, városok lakói önzetlen szolgálatára nevelte diákjait a közel egy évszázadig működő (1959-ben megszűnt) Kiskunfélegyházi Tanítóképző; s ki tudná felsorolni, hány jeles pedagógust, irányító posztokon helytálló szellemi vezetőt, tudóst, népművelőt, művészt, kiváló sportlót adott nemcsak a szűkebb hazai tájnak, az egész országnak.

A tegnaptól máig ivelő fejlődés alig áttekinthető eredményei, történelmi múltunk legkiválóbb példaí egyértelmű üzenetként fogalmazzák meg mai feladatainkat, amelyekkel a múlt adósságait is teljesítve, országnyi figyelmet és segítőkészséget feltételezve a hajdani népes mezővárost szemünk láttára új lakótömbökkel, új kulturális létesítményekkel, közérdekű szolgáltatásokkal mai értelemben is modern várossá avathatjuk.

CITERÁS

(Móra Ferenc tér)
Kovács Ferenc félegyházi születésű,
Munkácsy-díjas szobrászművész alkotása (24)

A „HATTYU-HAZ”
(Szabadság tér 9.)

1819–20-ban épült népi klasszicista stílusban (25)

VASÚTÁLLOMÁS
Épült 1933-ban

(1)

(A térképen 1. szám alatt)

PETŐFI SÁNDOR GÉPÉSZETI SZAKKÖZÉPISKOLA
(Kossuth u. 24.)

1904-től 1957-ig a kiskunfélegyházi Tanítóképző
épülete volt (2)

A FÜRDŐ ÉPÜLETE
(Blaha Lujza tér 1.)
Épült 1926-ban

(3)

MÓRA FERENC SZÜLŐHAZA
(Móra F. u. 19.)
Az épületben Móra-emlékkiállítás látható (22)

HOLLO LAJOS SZOBRA
(Móra Ferenc tér)
Istók János alkotása

(23)

A FÜRDŐ ÜSZOMEDENCEJE
Az 1960-as években feltárt hőforrás táplálja (4)

PETŐFI-EMLEKTABLA

(a Petőfi u. 7. sz. ház falán)

A Petőfi u. 7. szám alatti épület helyén állt az a lakóház, melyet 1824-től 1830-ig Petrovics István bérelt (20)

KÁLVARIA

(a Csongrádi út mellett)

Épült 1801-ben, népi stílusban (21)

A MÓRA FERENC GIMNAZIUM

(Kossuth u. 9.)

1896-ban épült, Alpár Ignác tervei alapján
Itt érettségizett Móra Ferenc 1897-ben (5)

MÓRA FERENC-SZOBOR

(A Daru utca sarkán)

Istók János alkotása (6)

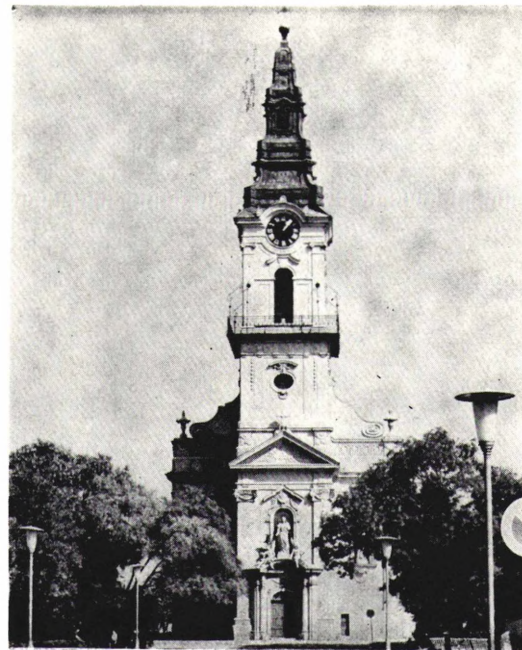
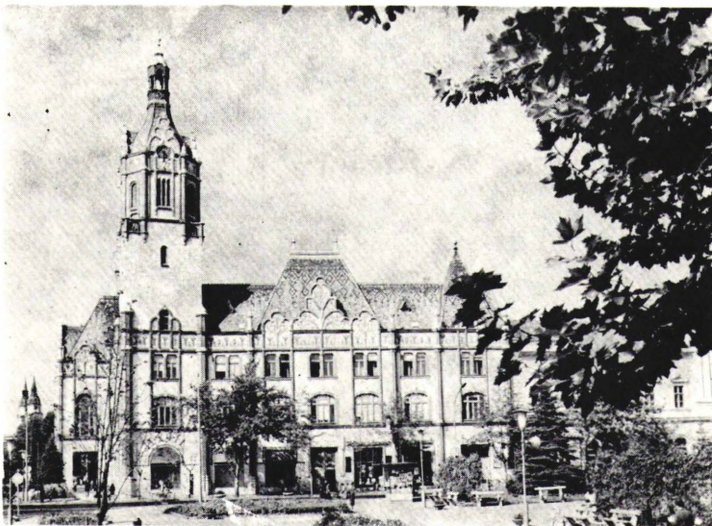

A Móra Ferencről elnevezett új városrész

A VÁROSI TANÁCS ÉPÜLETE
(Kossuth u. 1.)

1909–1912 között épült Vas József tervei alapján,
Lechner Odön tanácsait követve
Az épület majolika díszait a Zsolnay gyár készítette (C)

A KISKUNFÉLEGYHÁZI KATOLIKUS ÓTEMPLOM
(Béke tér 1.)

Épült 1753-ban
Barokk stílusú műemlék (19)

FAJDALMAS KRISZTUS
(Ótemplom előtti téren)

XVIII. századi barokk műemlék kőszobor (19)

HOLLÓ LASZLÓ ŐNARCKEPE

A művész munkásságát bemutató kiskunfélegyházi állandó múzeumi kiállítás anyagából

PETŐFI-SZOBOR
(Petőfi-tér)

(17)

ROMANTIKUS STILUSÚ MÜEMLEK-LAKÓHAZ
(Mártonffy u. 4.)

Epült 1873-ban
Itt született Holló László Kossuth-díjas festőművész (10)

DÓZSA-SZOBOR
(Vörös Hadsereg u.)

Somogyi József Kossuth-díjas szobrászművész alkotása (11)

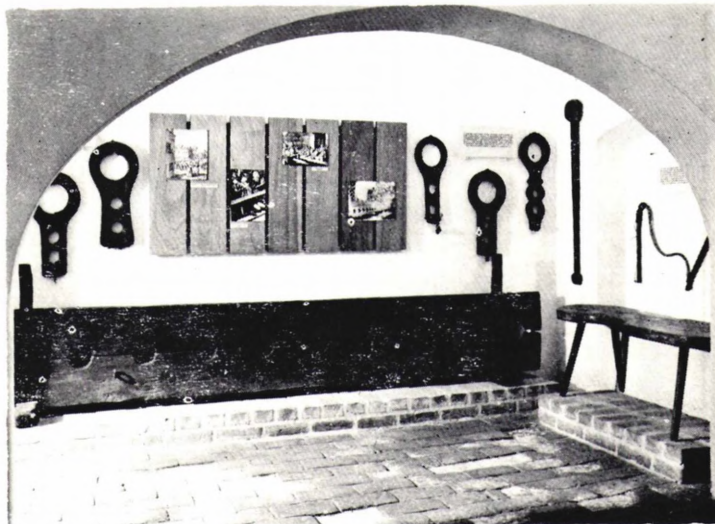

A KISKUN MŰZEUM ÉPÜLETE
(Vörös Hadsereg u. 9.)

XVIII. századi copf stílusú műemlék
1753-tól 1867-ig a Kiskun Kapitányság székháza volt (12)

FELEGYHAZI SZELMALOM
(A múzeum udvarán)

1860-ban építette Fábíán János
1961-ben műemléki felújítással került a múzeumba (13)

RÉSZLET

A BÖRTÖNMŰZEUM KIÁLLITASI ANYAGABÓL
A magyar büntetőjog 1514-től 1919-ig című
állandó kiállítás országos gyűjtésű
börtön- emlékeket mutat be

RÉSZLET A „PETŐFI KISKUNSÁGA” CIMŰ
NÉPRAJZI, HELYTÖRTÉNETI KIÁLLITÁS ANYAGABÓL

